

Кримінологічна ювенологія: поняття, предмет, система

Джу́жа О.М., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник відділу організації науково - дослідної роботи НАВС

Термін «ювенальний» (лат. ітопа^ - юний) означає статевонезрілі [1]. Виходячи з класичного, загальноприйнятого визначення кримінології - науки про злочинність, можна зробити висновок про кримінологічну ювенологію як

про галузь кримінологічної науки, що вивчає злочинність неповнолітніх та заходи щодо її запобігання. Відомий кримінолог-компаративіст В.В. Лунесв зазначає, що протидія девіаціям неповнолітніх - найголовніша кримінологічна проблема суспільства [2].

Точка зору більшості зарубіжних кримінологів з цієї проблеми збігається з позицією вітчизняних авторів. У третьому міжнародному виданні курсу «Кримінологія» автори зазначають, що з усіх факторів, що впливають на вчинення правопорушень, вік злочинців є одним з найбільш вагомих. Більшість злочинів, а особливо тих, які практично в будь-якому суспільстві вважаються тяжкими (вбивства, зґвалтування, розбій, грабїж), учинюються в основному неповнолітніми або дуже молодими людьми [3; 4].

Визначення сутності ювенальної напрямку в кримінології на початку XXI ст. стало істотним просуванням вперед в плані формування концепції кримінологічної ювенології. Безсумнівно, Кримінологічна ювенологія проходила шлях становлення в якості складової частини загальної кримінології. Джерелом її розвитку служили психолого-педагогічні теорії про виховання дітей та юнацтва.

У рамках кримінологічної ювенології викристалізуються методи віктимологічної профілактики злочинів проти неповнолітніх. З'явилася підгалузь кримінологічної ювенології - ювенальна віктимологія - сукупність знань про жертву, потерпілого неповнолітнього (дитячого) віку.

Звідси, предмет кримінологічної ювенології складається з кількісних та якісних характеристик злочинності неповнолітніх, сукупності злочинів та їх учасників віком молодше 18 років:

- причин і умов (детермінант) криміналізації підліткового середовища;
- методів кримінологічних досліджень злочинності неповнолітніх;
- спектра боротьба із злочинністю, профілактики, запобігання та припинення злочинів неповнолітніх;
- ювенальної віктимології в якості підгалузі кримінологічної ювенології і загальної віктимології;
- розроблення заходів ювенальної віктимологічної профілактики злочинів неповнолітніх і проти неповнолітніх.

Кримінологічна ювенологія при всіх своїх особливостях успадкувала багато з материнських властивостей загальної кримінології, що стосуються предмета, цілей, завдань, методів дослідження і т.п.

Кримінологічна ювенологія має специфічними ознаками, на основі яких вона виділяється із загальної кримінології:

- особливим об'єктом кримінологічного дослідження - особа неповнолітнього правопорушника з її специфічними ознаками:

а) рухливістю у зв'язку з фізичним, фізіологічним та соціальним розвитком неповнолітнього;

б) соціально-правовим статусом;

в) неадекватністю в конфліктних ситуаціях, завищеними або, навпаки заниженими віковими рольовими очікуваннями - тобто особливостями поведінки неповнолітнього;

- особливого мікросередовища з його впливом на особу і поведінку неповнолітнього. Тут і родина, і школа, і найближче оточення, дозвілля, робота, велике значення виховання та впливу дорослих [5];

- розроблення суб'єктами правоохоронної системи заходів запобігання девіантній поведінці, бездоглядності та правопорушенням неповнолітніх.

Превентивна частина кримінологічної ювенології безпосередньо пов'язана з ювенальною юстицією [6; 7] в рамках її запобіжного впливу на особистість і поведінку неповнолітніх.

Досліджуючи причини та умови злочинності неповнолітніх, особливо злочинного рецидиву, кримінологічна ювенологія широко використовує матеріали судової та кримінально-виконавчої практики. Ювенальний кримінальний процес, ювенальні суди і ювенальні пенітенціарні установи в своїй роботі широко використовують матеріали кримінологічних досліджень причин та умов ювенальної злочинності, особистості неповнолітнього злочинця і потерпілого.

Об'єднання зусиль науки і практики у вивченні та усуненні факторів, що детермінують злочинність неповнолітніх, головна умова боротьби зі злочинністю. Цьому сприяє спеціалізація слідчих, суддів, співробітників підрозділів, органів внутрішніх справ у справах дітей, їх підготовка і перепідготовка в ювенальних центрах вищих навчальних закладів.

Кримінологічна ювенологія - наука прикладна. Вона не може розвиватися у відриві від потреб практики в конкретній державі, в певний, історично обумовлений час. Представляється можливим виділити наступні завдання національної кримінологічної ювенології в Україні:

- вивчення стану та особливостей злочинності неповнолітніх;
- прогнозування злочинності неповнолітніх на найближчу перспективу;
- вивчення особистості неповнолітніх девіантів і злочинців;
- дослідження криміногенних і антикриміногенних чинників, що створюють передумови для зростання або зниження ювенальної злочинності;
- захист неповнолітніх від злочинного посягання дорослих осіб та їх підбурювальної діяльності;
- вивчення та впровадження позитивного регіонального досвіду щодо запобігання ювенального рецидиву, його практична апробація за участю та науковому супроводі кримінолога-ювенолога.

Кримінологічна ювенологія в Загальній частині дає кримінологічну характеристику злочинності неповнолітніх в цілому, а в Особливій частині може бути представлений кримінологічний аналіз та особливості запобігання її різним видам і категоріям (груповій, корисливо-насильницькій, рецидивній, наркозлочинності і т.п.).

Вирішення цих завдань залежить від спільних зусиль і взаємодії державних і громадських інститутів, професійно грамотно розробленої і послідовно здійснюваної кримінологічної (профілактичної) політики у сфері боротьби з ювенальною злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Ювенальный словарь / под ред. В. Ф. Воробьева, Е. Д. Волоховой, А. В. Заряева. - Воронеж : ВИМВД, 2001. - С. 17.
2. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии : [учебник]. - [в 2 т.; Т. II : Особенная часть. - М. : Юрайт, 2011. - С. 736.
3. Криминология / под ред. Дж. Ф. Шелли; пер. с англ. - СПб. : Питер, 2003. - С. 161.
4. Криминологическая характеристика убийств. - М., 1997. - С. 8.
5. Рощка М. Я. Неповнолітні потерпілі від злочинів: психологічний аспект // Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні : матеріали круглого столу (25 квіт. 2013 р. / редкол.: В.І Борисов (голова ред.), Б. М. Головін (заст. голов. ред.) та ін. - Х. : Право, 2013. - С. 309-310.
6. Мельникова Э. Б. Ювенальная юстиция: Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии : [учеб. пособие] / Мельникова Э. Б. - М. : Дело, 2000. - С. 272.
7. Пронин А. А. Ювенальное право : [учеб. пособие] / Пронин А. А. - Ростов н/Д : Феникс, 2011. - С. 127.